

ARANTZAZU- EUSKALERRI

"ARANTZAZU" POEMA N

AINTZIN-SOLAS.

Poema batean, yarsmonik egin gabe pasa ez diteken arlo bat ba-da: bere batasuna. Gure onetara etorriaz, A. Mitxelena-ren poema onek ba aal du batasunik? Au da lan onen zeregiña, eta onatx nire eritzi apala.

1. Leen-aldia. Eusko erdi-aroa arantz-onatz dabilkigu, izar gidaririk ez baitu. Leenen-aldiak Aro onetako euskal-ibillerak dagerskigu. Azkenik, Errodrigo dator bere "Arantzan Zu?" ezpañetan duela, eta berealaxe leenen ermitagintza.

2. Bigarren-aldia. Askotan esana da "Arantzazu Euskal-Kalbario" eta kondairak ere berebat diosku. Arantzazuren "Kalbariotza" au dugu bigarren aldiaren muiña. Poemaren zati oni "bigarren ermitagintza" deitu diot.

3. Irugarren-aldia. Azken aldi au "Eusko-Gogoan" argitaratu zuten, 1955'gn urteko azken zenbakian. Benetan biotz erdiragarri! Bera irakurtzean, negar-malkotxo batez iges ere egin zidan niri beintzat... Lan onetarako ez dut gogoan izan irugarren aldi au. Bera argitaratu aurretik idatzia baimuen. Nik, "bigarren ermitagintzaren" yarraipena edo "gaurko ermitagintza" esango nuke.

Nire lantxo apal au A. Mitxelena-ren poema irakurtzeko bide-lagun ona gertatzen bazaizue, bapo naiz. Ola izan dedilla.

I. EUSKO ERDI-AROA.

Arantzazuk gure errian izan duen garrantzia ikusteko, agerkuntzak aurretik daramaskin mende-yokaerak ezagutzea bear-bearrekoa dugu. Ikus dezagun, ba, gure erdi-aroak zer aurpegi derakuskigun.

Berrionaren leenengo mixiolariak gure lurrera eldu ziranean, sekulako arrera zitaila egin omen zieten gure a-sabek. Bai gaitza euskaldun aien kristaugintza! Kanpotik baziran ere euskaldun aien izakeran sasi-yainkokeriak siñeskeri asko itsatsiak zituen. Andik gizaldi batzuetara, siñeskeri ok berpizturik ta indartsu agertzeko, baten batek egur igarrari sua urreratzea aski izango da. Onela yaioko zaigu sorginkeria bere egite deabru eta lotsagarriekin.

Ta sasiyainkokeri berri au zer da ta mundik etorri zitzaiun? Ona A. Luzuriagak zer dion: Prantzitik etorri-riko Endo zeritzan bat izan omen zan leenen sorgin-buru. Au bide, Naparroko Baztan ibarrak izan zuen Akelarre ospetsuena: Zugarramurdi.

Sorginkeria ez zan Euskalerrikoa bakarrik, ez; ia sartaldeko Europa guziak berekin zuen gaitz au. Ala ta guziz ere, gure lurraldean ugarixeagoak eman zituen azi txar onek. Ikus: larunbat illuntzetan izan oi zituten sorgiñek euren batsarrek. Akelarreetan deabrua agertzen omen zitzaien eta berari egiten gurketarik naskagarrienak. Akelarreza zetozen sorgingai guziek Yesukristori uko bear zegoiten. Sorgin batzarra dantza lizun batekin bukatzen zan. Sorginkeria zan Euskalerrian yaun ta yabe. Au ikuskizun negargarria!

Eta poemak zer dio onetaz? Elkarrizketa luzetxo baten trebeki abesten digu orduko Euskalerriarren egoera: euskal-fedea bidasti dugu. Erromes-bide makurrenean -yentil-arroa- gaillurreruntz doa. Bai ibilketa latza! Arkaitz artean: alde batetik leize ezezagunak, bestetik malkor eldugaitzak, eta euskal-Siñesmena an doa izar gidaririk gabe:

"Jentil-aroko atzea, - erromes-bide luzes.

Erromes-bide luzean gora, - bidasti euskal-fedea.

Arbidearen luzea! - Jun-bearraren nekea!

Gaitzena, aiare, joan ta joan - ta azkena ez ikustea".

Lentxoago gidaririk ez zuela esan dut; baña onen bearrean ba-zuen lagun bat, eta nolako laguna! Marigaizto. Anbotoko Señora ta Aizkorriko sorgiña, bi izen ok ere ha-zituen. Marigaiztok onela die euskal-Siñesmen erromesari:

"Ez da Euskalerrin neri burua - makurtuko ez didanik,
Bearko ik ere kristau-erromes; - aitor nazak ik ere, ik.."

Ta erromesak:

"Nik ez zaitut aitortuko - naiago nuke naiago,

Nere burua bertan amildu - zure mende lotu baño.
Aloña orretxen gallen - beste Andre bat sorturen.
Zure jauregi gezurrezkoa - oinpean Ark zapalduren".

Bai ondo somatu euskal-Erromesak Amaren etorrera;
baita Marik ere:

"Ammorro beltzak artzen du - ta an doa Mari su ta fu".

Euskal-Fedea ta Ama aurrez-aurre ikusi diraneko-
an, Euskalerrik Erdi-aroa otxo ta aro berri bat asten du.

II. - LEENENGO ERMITAGINTZA.

Gaur-eguneko idazlan geienek tesi bat izan oi du-
te; gure poemarena beretsi nai badezu, ermitagintza esan be-
ar. Baiña zer da, ba, ermitagintza olerkariaren asmotan? Ona:
gure Erria garaia etorri zitzaionean, ez zan, egia esateko,
kristau-oiuren eredu ain gardena. Bai zera! Ba-zituen ordu-
an gure Erriak beste yokaerak. Ermitagintzaren eginkizuna
erro gaizto auk barne barnetik ateratze izango da. Gero,
Euskalerrri Arantzazaturik, penitentzigille ikusiko dugu.
Azkenik, Iñigorekin, bere biotz-muiñan euskal-odolez pil-pil
dituen Iñigorekin, Santu bikain eta lerdan ageruko zaigu. O-
natx Arantzazuko ermitagintza-miraria egiztaturik. Au da
'Arantzazu" poemaren muiña. Ken poemaren izar gidari au eta
ara batasun eta bizitzarik gabe, illa.

Baten batek galdu dezake: bai ori dena ederra duk;
baiña Santutegiaren dizdirak Euskalerrrian orrelako zeriku-
sirik izan aal dik? Poemak baietz dio: Erri dena Amaren e-
sanera dagerkigu. Euskalerrriko Eliz-gizonak -Iñigo, Zumarra-
ga...-, itxas-gizon eta gudariak -Okendo, Elkano, Legazpi-.

Erriak ere ori bera digu: Kofradiak, erromesek, e-
ta azkenik, baita kanta-zarrek ere. Gaiñorontzeko Santutegi-
entzat ain urri izan diran erromantzeak, Arantzazuk ausarki
izan ditu.

Benetan euskaldunaktxoko ura beginini izan dute,
Amak dionez, an baldute beren euskal-Eliza:

"Nere euskal-seme askok - emen izango dute ostatu,
Izango dute ostatu eta - euskal-Meza non opaldu..."

Bai maitagarri ta goxo onelako Eliz-ostatuak! Au
da Arantzazuren zerikusia.

Arantzazuko Amak zer albiste ekarri zigun?
"Eidazu ermita bat - (esaten danori),
Ama-seme izango - gera-ta zu ta zi".

Ta ez arrizko ermitatxoa bakarrik, batez ere ari-
ma ermitagintza. Arri-ermitagintza aren gain goi-ermitagin-
tza sana ondo ulertu zuen Euskalerriak:

"Zenbat gizaldi Aloñan gora - Birjiñaren esanera!
Ark esandako ermitagintza - alik oro egitera..."

Amak eskintsa txasur bat zuen: neres izango zera
zu; ara Amatza Euskalerti kuttunari eskiniia. Ordurarte, eus-
kaldunok Birjiña, Andra-Mari bakarrik omen genuen; baiña
Birjiña Bera etorririk, Ama agertu zitzaigun. Berak bigundu-
ko du gure garbi-aroa.

Pakeal Onezas ondo urri gure lurra egun aietan.
An da Amak ekarri zigun leengo zer-doia. Euskalerriko men-
di-ibarretan ba-ziran ansikakxo jaun-gastelu, gorrotoen ka-
bi ta suspertzaille. Anek nola kanpatu? Amak erri-aalgoa
indartu ta yauntxoak errintu egingo ditu: ta miraria zer-
turik. Batez ere kofraditarren bidez egin zan paketze au;
Ganboe ta Oñaztarrak onek batu zituen. Aspaldian ukabilka
zebiltzan Murgi tar Gartzal ta Garibai tar Martin buruzagi-
ak onek besarkatarazi zituen.

Marigaitzo! Aloñan ere ba-zuen Marik bere yaure-
gia: Gaiztozulo. Ama agertzean, leen esan dugunez, igesi joan
zan. Baiña ez zan dena errekin bukatu, geroxeago Arantzazu-
tik irtengo dira mixiolariak, bere seme berrien errukiz,
Amatxok bidalirik. Prantzee-euskaldunek orrelakorik izan
ez zutelako, andik gizaldi berdira ere oraindik berekin
zuten sorginkeria. Sendaketa ondo garratza suena: Gobernuak
bidaliko De Lancre zeritzan batek, odolmeta ikaragarriak
egin zituen euren artean: emakume, gison eta apaiz, danetari-
koak urkamendiratu zituen. Ama goxo bat falta! Euskal-fede
erromese miretsi ziteken, bai, Amaren agerkuntzan:

"Andra-Mari!, Ave-Mari!, - biotz minduaren sari..."

Parretxo izpi bat aterpe billa - miñez datorkizunari!"

III.- ARANTZAZU-KALBARIO.

Ermitagintzaren bigarren aroan sartu baiño leen,
goazen Aloñan-gora Euskalerrik ser egiten duen ikustera.

"Euskalerrin Arantzazu, gure Kalbario Santu...
Ona Arantzazu, euskal-Golgota..." Poema-zeur orrelako asko
sgeri da. Arantzazu-kondaira osoari euskal-odola mara-mara
baitario. Erri-erriak aukeraturiko Kalbario dugu; baiña A-
maren begiradaz gozatutako Kalbario. Garbi-arorako biderik
laburren eta egokienez Amarengana yestea baita.

Euskalerrri Yesusen GORPUZGINTZA osatzen ari da,
BAITZA betetzen asi da yo ta ke santutasun bidean gora:

"Gizonak sailla batean - emakumeak bestean...
Artu pekatuen daztu - Gurutze bana zamatu
Goi-errukia merezitseko - Arantzazura abiatu".

Berriro euskal-Fedea srrases dages. Baiña erabat
antzaldatur: orain elburu ezaguna ta Ama baten irrisk gida-
ritzat baititu. Serbaldan gurutze bat, ezpafietan otocitza,
begietan negar-malkoak, eta bati gora ta gora penitentzigi-
lle. Poemaren kanta-zeur geien eta mamitsuenak igoeran abea-
ten dira. Nelako ausnarketa goitarrak erromesarenak!

"Pagadiko itzala - bai etsean-leku yaukala!

Arnaska, iserdiz, aurrera, alare, - gure bidazti leiala",
goian baitu bere maitea,

"Amagana-arte, atsedeen-gabe, - presaka aurreratu-ala",
Maita-miñez, Amaren altsoaren irrikaz doa, eta... Amarekin
topo egiten du. Erromesak biotza taupadaka, zoraturik diotza:

"Uste ez oneko amesa, - inolaz merezi eza!

Betorkit, o bai, ordu onean - sure poza ta babesa,
Azkenerraino eraman zada - nere passio nekeza".

Azkenik, Gurtzipizio gairietik Arantzazu ikustean
biotzak ler:

"Yerusalen! Yerusalen! - Zeru ta lurrak bat emen".

Arantzazu-Kalbario emen uzten badut ere, aintzi-
ñako Arantzazuk ba-ditu berelarrantzak: Gau-bijiliak eta
Euskal-Meza batez ere. Ok Inigorekin egingo ditugu.

IV.- BIGARREN ERMITAGINTZA.

INIGO. Baten batek gure zaindariaren euskaldunta-
suna ukatu nai izan digu. Kataluniar omen da alajafietan! Ba-
ña onoko oni A. Salbatorek ederki diotza: "Euskalerritik
"konbertituta" irten zan ezkerre, Katalunian itxaiten egote-
ak ezer gutxi esan nai du aren euskaltasuna ukatzeko"...

Iñigok berak emango digu erantzunik sendoena:

"Betiko gogoan eramango det - nere Euskalerrri maitea,
Nere Euskalerrri maitea eta - Arantzazuko Fedea,
Arantzazuko Fedea eta - gaur gaueko mesedea..."

Errromatik idatziriko gogarteak dituzu.

Euskaldan badugu, Arantzazutar ez gutxiago: Arantza-
zuk indartu zituen bere Santutasun-asmoak, Arantzazuko Amak
artu zuen bere garbi-zifñitza. Eliza artan Yaunagandik ar-
dietsiriko grazia ondo gogoan duela, digu berak.

ALKARRIZKETA: Loiolako zalduna Arantzazura Errege-
gauerako eldu zan. Agi danez, gau ontako bijilia berezieneta-
koa zan. Bijili aukeratu zanean, zigorkatzen eta abesten igaro
oi ziran. Iñigo eldu zanean, euskal-Fede bidastia gau-biji-
lia astera zoan. Gurutzea sorbaldaturik, aintziñako pekatuak
ordaintzen, leengo Garbikuntzari bukaera ematen:

- "Ermitatxo bat eidanu eta - nere izango zera zu".

- "Zure esakaria, zure eskeñia - gaur-gauez zertu nai degu".

Emen eta gau onetan ezagutu dira Euskal-Fedea
- erri penitentzigilllea - ta Iñigo, bere Santua. Iñigok ba-
ditu bere asmoak; baiña oraindik ain ezezagunak:

"Lastargi-su bat, San Juan-su bat - Gau illunean piztua
Degu onako gau-bijilian - Euskal-Fede gogatsua.

Onen argira, gure Iñigoren - Santutasun-elburua

Egun-abartzen, zeru-gorritzen - argilagotzen dijua..."

Euskalerrri Amari otoitzka diardu:

"Gogo dizugu biarko Mezan - gere buru opaltzea.

Opaltzaille bat, Santu bat - bear artarako guk ordea..."

Eta une zarutarra!, elkar ezagutu dute:

"Iñigo Santu Loiolakoa: - Euskal-Eliza osazu,

Euskal-Eliza osa dezagun - bitarteko nai zaitugu"...

Iñigok, arloaren astuna ikusiarren, kementsu:

"Zure ta Nere Euskalerrria - nekalkide emen daukazu.

Anaiak ditut. Egin nazazu - Erri santu onen Santu..."

Au da Arantzazuko komdairaren unerik gorena, au
euskal-ermitagintzaren gallur lleñurutsuena, au BAIETZ bi-
kaiña..!

Iñigo ain adoretzu agertu bazaigu ere, izan zituen

bere zalantsak, bere burua ain arlote ikusten baitzuen. Baiña ara Amak zer:

"Jesukristoren banderarekin - mundura zoazkenean,
Oroi Erria, bere gomutaz, - indartsu senti zaitean".

Leengo ermitagintza Euskalerrrik beretzat bazuen, bigarrena mundu guziarentzat du. Euskaldunok an goaz gure santuekin: Iñigorekin luterotarren aurka, Xabierrekin Indiarara, Martiñekin Yapona, Zumarragarekin Ameriketara.

Euskal-mixiolari, Santu ta gudariak oro Euskal-Meza egiten doazkigu eta Meza-eskintzako lurrin bigunarekin Euskalerrri zeruratzen.

Amak "pozaren parre eztienea espaiñetan" duela au dasaigu:

"Ene Euskalerrri, txit enetxoa: - nere-nerea zera zu!!!
Ermitatxoa ein didazunez - seme zaitut, Ama nazu!!!"

Eta guk:

"Ama zaitugu, seme gaituzu, - Iñigo degula buru!
Zer geran iñork balesa, auxe: - Loiola-Arantzazu!"

Ei itzetan au dugu Arantzazu: Amatza semetzarako; ermitagintza semetzarako; semetza Amatzarako. Baiña gogora dezagun olerkariaren au:

"Etengabeko ermitagintzan - Euskal-Eliza ari degu.
Biziartean, ondo dakigu, - orrek bukatzerik ez du".

Orregatik guk ere ba-dugu gure eginkizuna, darraiogun gure Erriari, biotzean maitasun-garra ta espaiñetan abesti ezagun ura:

"Zuk zer dezu, ARANTZAZU?

ames-kabi, erti-leku..?

EUSKALERRIA oso-osorik

kantari dijoakizu".

Iturriots'tar Iñaki. (ofm)

Erri-Berriko (Olite) filosofari.